

Etična identiteta - njeno oblikovanje, ohranjanje in zatiranje

ASJA NINA KOVAČEV

POVZETEK

Pri proučevanju etnične identitete se različni avtorji osredotočajo predvsem na poudarjanje njene prvobitnosti in bistvenosti, instrumentalne vrednosti ter situacijske pogojenosti. Posebno pozornost posvečajo še zatrti identiteti zapostavljenih etnij in konfliktni etnični in kulturni identiteti. Kot temeljna določila etničnosti največkrat navajajo štiri kontinuitete: teritorialno, biološko-genetično, jezikovno in politično kontinuiteto. Vendar v realnosti marsikatera od njih včasih izostane. Obstaja več vrst zapostavljenih ali zatrtih identitet. Najpomembnejše oblike zapostavljenosti so: odtujenost identitete, dvom o obstoju identitete, zanikanje identitete, odsotnost identitete in nezadostna oblikovanost identitete pri novo nastalih skupinah.

Težave pri oblikovanju, ohranjanju in obnavljanju identitete nastopajo predvsem na treh ravneh: na ravni realnosti, na konceptualni ravni in na ravni odnosa med konceptom in realnostjo.

ABSTRACT

ETHNIC IDENTITY - ITS FORMATION, PRESERVATION AND OPPRESSION

The ethnic identity research is characterised in particular by stressing the originality and indispensability, the instrumental value and the situational determinants of the ethnic identity. Special attention is paid to the oppressed identity of de-privileged ethnic groups and conflictive ethnic and cultural identity. There are four continuities that are most often stated as basic determinants of ethnicity: territorial, biological-genetical, linguistic and political continuity. Nevertheless, in reality many of them do not appear necessarily.

There are several kinds of de-privileged or oppressed identity. The most important of them are: alienated identity, doubted identity, denied identity, absent identity, and not elaborated identity.

Difficulties in the formation, preservation, and renovation of identity appear above all on three levels: on the reality level, on the conceptual level, and on the level of the relation between the concept and reality.

POJMOVANJE ETNIČNE IDENTITETE IN NJENEGA ODNOSA DO DRUGIH OBLIK KOLEKTIVNE IDENTITETE

Etnična identiteta je ena najizrazitejših skupinskih identitet. Vendar jo je zelo težko opredeliti, saj se mnenja različnih avtorjev o njej močno razlikujejo. Največ težav povzroča njeno razmejevanje od nacionalne in kulturne identitete. Marsikje namreč zasledimo termin etnokulturna identiteta, ki ga avtorji ne opredeljujejo enako ali pa ga sploh ne opredelijo.

Vzroki za težave pri opredeljevanju etnične identitete so precej globoki. Temeljijo na kulturnozgodovinskih in jezikovnih posebnostih različnih skupnosti ter na njihovi neenotnosti v uporabi termina "etnična skupina" oziroma "etnijska". Pri njegovem etimološkem proučevanju zato hitro ugotovimo, da je pridobil v različnih sociokulturnih okoljih precej različnih konotacij. V francoskem jeziku so ga dolgo uporabljali celo za označevanje in klasifikacijo t. i. "drugih", tj. divjakov, ki so živeli v ahistoričnih družbah. Tako so hoteli poudariti njihovo drugačnost od civiliziranih ljudstev, ki so oblikovala nacije (Morin, 1979). Še danes so definicije etnične skupine in nacije v različnih antropoloških in socioloških slovarjih precej neprecizne in nejasne. Številni teoretiki namreč še vedno niso razčistili odnosa med obema pojmom.

Največkrat opredeljujemo etnično identiteto kot a(d)skriptivno identiteto, saj jo subjekt pridobi z rojstvom v določeni etnični skupini ali skupnosti (Južnič, 1993). Toda etnija se le redko pojavlja kot enotna in nestratificirana družbena skupina, zato se sorazmerno z njenim razslojevanjem povečuje tudi njena razdrobljenost na druge skupinske identitete. Poleg tega se z njo povezujejo številne druge skupinske identitete, ki jih je zaradi njihove tesne medsebojne prepletenosti pogosto težko ločiti od nje. Povezave potekajo od plemenske ali klanske do narodne in nacionalne identitete. Poleg tega se etnična identiteta navezuje tudi na specifično sociokulturno okolje.

Odnos med etnično in nacionalno identiteto

Najteže je določiti odnos med etnično in nacionalno identiteto. Oba pojma sta namreč pomensko tesno povezana. Označujeta dve izredno kompleksni kolektivni identiteti, ki se včasih delno prekrivata, včasih pa se sploh ne ujemata. Med njima obstaja prehodnost, toda determinante prehajanja ene identitete v drugo je relativno težko določiti.

Južnič (1993) navaja kot kriterij ločevanja med etnijo in nacijo njune politične in ideološke razsežnosti ter občutke pripadnosti. Etnija naj bi bila nekakšno "splošnejše stanje", saj v njej še ni prave ideološke razčlenitve in prepričanja o enkratnosti, zgodovinski avtonomnosti in kontinuiteti. Vseeno jo je mogoče pojmovati kot potencialni narod. Pridobivanje političnih in ideoloških dimenzij omogoči narodu prehod v nacijo, ki vključuje obliko politične organiziranosti. Nacija teži k popolni avtonomiji in popolni ločenosti od drugih, sosednih nacij, tj. k lastni državi.

Opredelitve različnih skupnosti so namenjene predvsem vnašanju reda v strokovni besednjak in pomenskemu ločevanju sorodnih terminov. Vendar se pri njihovem razumevanju in opredeljevanju vseeno pojavlja vrsta težav. Pojem nacija izhaja iz latinščine (*natio, nationis*, (f)) in je prvotno pomenil rojstvo ali rod. Izhaja iz glagola "*nascor*" (*natus sum*), ki bi ga lahko prevedli kot "roditi se" ali "izvirati". V njem je tako zajeta predpostavka o skupnem poreklu pripadnikov iste nacije, ki je v praksi pogosto ne moremo potrditi.

Nacije so največkrat sinteze več etnij in nacionalne meje le redko sovpadajo z

etničnimi. Zato država, ki hoče biti nacija, takšne razlike nasilno prikriva in nadomešča realnost z mistifikacijo preteklosti in zgodovinskimi miti. Slednje bi lahko označili kot projekcijo obstoječega stanja v preteklost. Namenjeni so potrditvi in zgodovinski utemeljitvi nacionalnih meja, ki jih nekatere nacije postavljajo preveč samovoljno.

ZNAČILNOSTI GLAVNIH PRISTOPOV K PROUČEVANJU ETNIČNOSTI

Morin (1980) umešča dela anglosaksonskih avtorjev, ki obravnavajo etnično identiteto in etničnost, v štiri skupine. Te nakazujejo štiri različna pojmovanja tega fenomena in štiri pristope k njegovemu proučevanju. Omenjeni pristopi temeljijo na poudarjanju:

1. prvobitnosti in bistvenosti etnične identitete,
2. njene pogojenosti z neenakostjo in ekonomsko zatiranostjo,
3. njene praktične, instrumentalne vrednosti in
4. njene situacijske pogojenosti.

1. Prvobitnost etnične identitete

Nekateri avtorji pojmujejo etnično identiteto kot kulturno enotnost, ki jo karakterizira določeno število objektivnih potez, kot so npr. jezik, ozemlje ter oblike politične, socialne, ekonomske in religiozne organizacije (Francis, 1952; Naroll, 1964). Pri nekaterih etnijah opazimo več indikatorjev njihove etničnosti, medtem ko se pri drugih pojavljata le ena ali dve karakteristični lastnosti. Etnična identiteta naj bi bila notranja, prvotna in bistvena identiteta določene etnične skupine. Izražala naj bi se v posameznikovem občutku pripadnosti.

Omenjeni pristop ne vzdrži kritike, saj pretirano poenostavlja fenomen etničnosti. Njegov doprinos k znanstvenemu proučevanju je v tem, da je dokazal šibkost "asimilacionističnega modela", ki dokazuje prilagodljivost etnij novi referenčni etnični skupini v mnogoetničnih družbah, kot so npr. ZDA. Toda "prvobitnostni model" etničnosti je nekoliko preveč statičen, saj poudarja le njeno vztrajnost in odpornost na spremembe. Poleg tega je še klasifikacijski in tog. Ponuja namreč nekakšno kategorialno predstavo etnične skupine, ki jo Francis (1976) opredeljuje kot "tip univerzalnega odnosa". Njegova pomanjkljivost je predvsem v tem, da ne išče razlogov za posameznikovo identifikacijo z etnično skupino ter ne upošteva njene dinamike in zgodovinskosti. Zanimarja tudi vplive okolja, ki lahko deluje kot potencialni generator napetosti in konfliktov, ter vlogo interakcije.

2. Identiteta zapostavljenih etnij

Druga skupina anglosaksonskih raziskovalcev etnične identitete skuša povezati etničnost z neenakostjo. Oživljanje etničnosti naj bi bilo reakcija na ekonomsko zapostavljenost in neenako delitev ozemlja med različnimi etničnimi in rasnimi skupinami. Okrepljena etnična identiteta naj bi bila rezultat krepitve etnične zavesti in učinkov "notranje kolonizacije". Tako so namreč v tridesetih letih poimenovali fenomen nepravilne ozemeljske delitve med črnci in belci na jugu ZDA.

Izraz "notranja kolonizacija" so kasneje prevzeli tudi drugi avtorji (npr. Stavenhagen, 1965; Rioux, 1969) in ga uporabljali za označevanje sorodnih fenomenov v sila raznolikih geografskih okoljih. Zato velja danes za enega ključnih konceptov pri analizi etničnih in rasnih odnosov. Aplicirali so ga celo na analizo etnoregionalnih gibanj v

Zahodni Evropi in predvsem v Veliki Britaniji, kjer ga uporabljajo za označevanje socio-ekonomskih odnosov med centrom (Anglija) in periferijo (Severna Irska). Uvajajo ga v različne prikaze vpliva socialno-ekonomsko-političnega razslojevanja in kulturnega razlikovanja na izgradnjo družbene hierarhije in na njeno delovanje, ki ga nadzorujejo iz centra.

Termin so kasneje močno kritizirali (Van den Berghe, 1974), saj naj bi se nanašal le na tiste etnične skupine, ki imajo pravno določen drugačen status. Te skupine naj bi bile prisiljene k pristajanju na ekonomsko in politično neenake odnose ter na neenakopravno interakcijo z dominantno etnijo. Ta fenomen opazimo pri Zulu črncih v Južni Afriki, Navaho Indijancih v ZDA in Arabcih v Izraelu.

Pojem "notranje kolonizacije" je preveč enodimenzionalen, da bi ga lahko uporabljali za pojasnjevanje razrednih konfliktov, diskriminacije nekaterih etničnih skupin, njihovega zatiranja in družbene neenakosti. Poleg tega ne more prikazati kompleksnosti, ki jo vključujejo etničnost, odnos med etnično in razredno identiteto ter prehod od negativne ali delne etnične identitete k pozitivni etnični identiteti in njenemu oživljanju.

3. Instrumentalistično pojmovanje etnične identitete

Instrumentalistično usmerjeni raziskovalci etničnosti pojmujejo etnično skupino kot skupino z določenim političnim interesom in etničnost kot njeno prilagoditveno strategijo. Etnija naj bi namreč uporabljala lastno etnično identiteto za pridobivanje in ohranjanje moči in privilegijev (Bell, 1975). Instrumentalistični koncept dokončno zavrača statično pojmovanje etničnosti. Predstavlja jo kot dinamični in strateški proces v določenih ekonomskih in političnih razmerah.

Etnična identiteta naj bi imela instrumentalno (tj. praktično, uporabno) vrednost. Subjektova odločitev za etnično identifikacijo z določeno skupino naj bi torej služila kot strategija v tekmovalnih odnosih med etničnimi skupinami za doseganje moči in dostopa do ekonomskih virov. Patterson (1975) poudarja, da postane odločitev za poudarjanje etnične pripadnosti v nekem družbenem kontekstu najpomembnejše sredstvo za oblikovanje etnične identitete. Pri pripadnikih določene etnije jo opazimo tedaj, ko se zanj pojavi, zadosten družbeni in ekonomski interes.

Cohen (1974) se je pri svojem proučevanju etnične skupine kot skupine s skupnim političnim interesom osredotočil na urbano okolje, saj se tam odvija interakcija med različnimi kulturnimi skupinami v istem družbenem kontekstu. Pri analizi odnosov med etničnimi skupinami v več afriških mestih je prikazal, kako lahko postane etničnost oblika politične ideologije, ki mobilizira posameznike z isto etnično pripadnostjo ter jih organizira v skupine ekonomskega in političnega pritiska, ki so se pripravljene bojevati s konkurenčnimi ekonomskimi sistemi.

Prikazovanje etničnosti z ekonomskopolitičnega vidika je omejeno, saj ne ponuja odgovora na vprašanje, zakaj intenzivnost etnične pripadnosti presega intenzivnost razredne. Poleg tega ne pojasni, kaj se zgodi, če se skupni interesi preusmerijo, spremenijo ali izginejo. Ekonomski in politični interesi so namreč le ena od spremenljivk, ki določajo etnično identiteto. Instrumentalističnemu pristopu k proučevanju etnične identitete lahko zato očitamo predvsem zanemarjanje skritih (latentnih) in subjektivnih dejavnikov etničnosti.

4. Situacijske determinante etnične identitete

Situacionistični pristop k proučevanju etnične identitete poudarja subjektivne

vidike etničnosti. Osredotoča se predvsem na proučevanje meja, ki si jih začrta določena etnija ali ji jih začrtajo drugi, ter na vzroke za njihovo elaboracijo in vzdrževanje. Medetnične meje se namreč pogosto spreminjajo v odvisnosti od zgodovinskih, ekonomskih, družbenih in političnih sprememb, s katerimi se sooča etnična skupina.

Situacionistično usmerjeni raziskovalci (npr. Barth, 1969; Isajiw, 1974; De Vos, 1975) pojmujejo etničnost kot obliko družbene organizacije, ki nastane kot rezultat interakcij med identifikacijami skupine in okoljem. Taka oblika organizacije naj ne bi bila negibna, ampak naj bi se prilagajala vsakokratni situaciji. Pri proučevanju odnosov med skupino in njenim okoljem se situacionisti osredotočajo predvsem na njihove psiho-socialne vidike, manj pa jih zanima njihova kulturna vsebina, ki je glavni dejavnik njihove specifičnosti. Takšno pojmovanje tvori podlago diahroničnega pojmovanja etničnosti kot procesa spreminjanja (Isajiw, 1974), ki ga pogojujejo situacijske spremembe. Problem etničnosti namreč prikazujejo precej dinamično in ga razširjajo v smeri reagiranja na spremembe družbene situacije.

De Vos (1975) poudarja, da je občutek kontinuitete v pripadnosti določeni družbi ali (etnični) skupini rezultat subjektive zavesti oziroma spoznanja, ki ga povzroči interakcija z njo. Zavest o pripadnosti skupini naj bi bila torej rezultat interakcije subjektivnih in objektivnih variabel etnične identitete.

Situacionistični pristop k etničnosti je videti najbolj operacionalen med vsemi omenjenimi pristopi. Doprinaša namreč k razumevanju vpliva, ki ga ima določanje meja neki etnični skupini s strani dominantne skupine, na njeno oblikovanje delne ali negativne etnične identitete. Razkriva tudi, kako pripadniki podrejenih skupin posredujejo svojo osebno identiteto ljudem, ki živijo izven nje.

TEMELJNA DOLOČILA ETNIČNOSTI

Južnič (1993) povezuje pojem etničnosti s štirimi kontinuitetami:

1. bivalno ali teritorialno,
2. biološko-genetično,
3. jezikovno in
4. politično kontinuiteto.

Pri tem moramo upoštevati, da nobene od navedenih kontinuitet ne moremo pojmovati kot popolnoma zanesljivo in neizpodbitno določilo etničnosti. Etnija namreč lahko obstaja kljub njihovi odsotnosti.

1. Teritorialnost

Teritorialnost ni vedno zadosten kriterij etničnosti, saj so migracijski tokovi, ki so se močno razmahnilo zlasti v 20. stoletju, povzročili naseljevanje pripadnikov nekaterih etničnih skupin v t.i. getih, diasporah in podobnih prostorsko omejenih okoljih. Toda njihova izselitev s prvotnega ozemlja ni izničila njihove etnične identitete. V nekaterih primerih lahko ugotavljamo izrazite spremembe že v drugi generaciji imigrantov, vendar njihova identiteta kljub temu ni enaka etnokulturni identiteti dominantne etnične skupine.

2. Biološko-genetična determinanta etničnosti

Prav tako kot teritorialnost je tudi biološko-genetična determinanta etničnosti (tj. realno ali umišljeno skupno poreklo pripadnikov iste etnije) včasih nekoliko vprašljiva.

Problem nastane predvsem tedaj, ko je poreklo staršev različno in lahko otrok oblikuje svojo etnično identiteto v odvisnosti od lastnih želja in interesov ter nekaterih objektivnih dejavnikov (npr. privilegiranost ene od obeh etničnih skupin).

3. Jezik

Jezik je najzanesljivejši indikator etničnosti, saj determinira njen nastanek in razvoj. Zaradi svoje komunikacijske oziroma posredovalne funkcije ima pomembno vlogo v formiranju osebne in kolektivne identitete. Omogoča oblikovanje komunikacijske skupnosti, ki tvori ogrodje etničnosti. Je namreč eden temeljnih konstitutivnih elementov skupinske zavesti, zato se vrašča v jedro etnične pripadnosti. Primeri obstoja etničnosti brez jezika so izredno redki in tedaj nadomešča jezik kakšna druga povezovalna lastnost (npr. religija).

4. Politična determinanta etničnosti

V nasprotju z jezikom, ki je (poleg religije) najpomembnejši dejavnik oblikovanja in ohranjanja etnične identitete, je politična kontinuiteta najbolj sporna med zgoraj navedenimi določili etničnosti. Vsaka etnija namreč nima politične ekspresije oziroma ne preraste v klasično obliko družbenopolitične organiziranosti, tj. v nacijo - državo. Politične meje največkrat ne sovpadajo z etničnimi mejami in pogosto obstaja v okviru iste države več etničnih skupin. Toda v večini etnij opazimo močno težnjo po politični organiziranosti in (vsaj delni) politični avtonomiji, ki pogosto preraste v težnjo po državnosti. Ta težnja se pojavlja pri večini etnij celo tedaj, ko so možnosti za njeno uresničenje izredno majhne. Zato je najpogostejši povzročitelj medetničnih napetosti in konfliktov.

ETNOCENTRIZEM TER NJEGOVA KULTURNOZGODOVINSKA IN SIMBOLNA UTEMELJITEV

Etničnosti, ki so prisiljene k soobstoju v istem družbenopolitičnem prostoru ali mejijo druga na drugo, so navadno etnocentristično usmerjene. Etnocentrizem je posebna oblika sociocentrizma. Tega opredeljujemo kot pretirano poudarjanje družbene zavesti in močno občutenje lastne skupnosti ali družbene skupine. Povezuje se s povečevanjem distance do drugih družbenih skupin in pogosto tudi z nestrpnostjo do njih. Zato bi lahko etnocentrizem označili kot pretirano izraženo etnično identiteto, ki vključuje skrajno distanco do drugih etnij.

Termin "etnična distanca" uporabljamo za označevanje medetničnih odnosov, ki določajo in utrjujejo medetnične meje tedaj, ko gre za soobstoj različnih strnjjenih etničnosti na določenem ozemlju. Etnična distanca povzroča in ohranja etnocentrizem, saj etnocentristično naravnana etnija večine sosednjih etnij ne pojmuje kot enakopravne, ampak kot manjvredne. Taka naravnost razkriva silno omejenost obzorja in ne vključuje posebno visoke stopnje spoznavne organizacije. Njen ekvivalent na individualni ravni najdemo v egocentrizmu; tako namreč imenujemo pretirano poudarjanje lastne individualnosti in irealno prepričanje o lastni izjemnosti, večvrednosti in nenadomestljivosti. Zato bi lahko etnocentrizem ali "politiko retribalizacije", kot imenuje ta fenomen Issacs (V: Južnič, 1993), interpretirali kot svojevrstno, razširjeno obliko egocentrizma, ki je značilen za primitivno miselnost arhaičnih družb.

Zaradi sklicevanja na skupen izvor in oblikovanja zgodovinskih mitov, ki se

navezujejo nanj, je Issacsova oznaka etnocentrizma kot "retribalizacije" nadvse primerna. Zbuja namreč vrsto asociacij med pojavljanjem različnih oblik etnocentrične vrednostne usmeritve pri civiliziranih družbah in družbeno organizacijo primitivnih plemen. Med obema vrednostnima sistemoma obstaja vrsta sorodnosti, ki se navezujejo na kulturno univerzalno in časovno obstojno simboliko centra.

Za iskanje sorodnosti med različnimi "-centrizmi" in simboliko centra obstaja dovolj razlogov že zaradi etimološke zveze vseh ego- in socio-centrizmov z besedo center. Razumevanje simbolike središča nam namreč omogoča razumeti podlago številnih subjektivnih naravnosti, ki ne temeljijo na realnih prednostih njihovega nosilca, ampak je njihov izvor največkrat iracionalen.

Univerzalna simbolika središča, ki delno pogojuje tudi egocentrizem primitivnega človeka in etnocentrizem primitivnih etnij, igra pomembno vlogo v večini kultur. V nekoliko zabrisani in modificirani obliki se je etnocentrizem ohranil vse do danes. Na njem namreč temeljijo imperialistične in megalomanske ambicije sodobnih družb. Njegov simbolični ekvivalent na prostorski ravni najdemo v ustvarjanju centra, orientacijske točke in izhodišča dejavnosti ter v njegovi sakralizaciji.

Konstruiranje središča in njegova interpretacija

Oblikovanje središča bi lahko označili kot "vstavitev" sakralnega (tj. svetega) v profano (oziroma posvetno). Simbolizira namreč kozmogonijo, tj. stvarjenje sveta, ki ga ritualizirajo skoraj v vseh tradicionalnih družbah. Proces je mogoče natančneje ponazoriti z vzpostavitvijo določenih analogij med različnimi tipi strukturacije (Kovačev, 1992c, 1993a, 1993b).

Kreacija mikrokozmosa oziroma "malega univerzuma" je primerljiva z razvojem človeškega ali katerega koli drugega živega bitja iz zarodka, celice ali kakšne druge izhodiščne enote, ki jo lahko pojmuje kot njun funkcionalni ekvivalent (Kovačev, 1992, 1993). Prav tako bi jo lahko primerjali z oblikovanjem določene etnije, ki se potem množi in razširja v okolje. Nadaljnja organizacija njenega ozemlja naj bi sovpadala z razvojem različnih (prostorskih in družbenih) struktur iz središča. To naj bi bilo tudi izhodišče vseh procesov in dejavnosti, ki potekajo v omejenem prostorskem okviru. Subjektovo stalno vračanje h ključni oziroma kritični točki njegove dejavnosti lahko pojmuje kot nekoliko prikrit in modificiran izraz njegovih egocentričnih tendenc, ki se pojavljajo na vseh ravneh njegovega psihofizičnega razvoja (Kovačev in Horvat, 1994).

Osredotočanje na lastni jaz je opazno tudi na medosebni in kozmični ravni. Posameznik pojmuje svoj dom kot prototip univerzuma, primitivna skupnost pa svoje ozemlje kot osrednjo ali sploh edino civilizacijo na svetu (Kovačev, 1992). Tudi vsaka etnija s pozitivno etnično identiteto, ki še ni podlegla vsiljeni ideologiji vladajoče nacije, je prepričana o svoji pomembnosti, kulturni razvitosti in predvsem pravici do lastne države.

Zadnja oblika ego- oziroma etnocentrične naravnosti dokazuje, da osredotočanje na samega sebe ni le ena od temeljnih potez primitivne miselnosti, ampak določa tudi prevladujočo miselno naravnost kompleksnih družb. Do neke mere je takšna samonaravnost subjektu celo potrebna, saj mu omogoča osebno integracijo, usklajevanje dejavnosti in spoznavno organizacijo. Toda hitro se lahko sprevrže v svojevrstno obliko patološkega in mitičnega samopoveličevanja, ki ga povzroča subjektovo prepričanje o lastni pomembnosti in centralnosti v mreži medosebnih in medskupinskih (medetničnih) odnosov. Ta fenomen je relativno pogost pri velikih nacijah, ki imajo neredko večvrednostni kompleks. Temelji na njihovi (realni ali umišljeni)

zgodovinski pomembnosti, močnem gospodarstvu in vodilni vlogi v politični in kulturni dejavnosti.

ETNOGENEZA IN OBLIKOVANJE ETNIČNE IDENTITETE

Produkcija in obnova etnokulturne identitete

Oblikovanje oziroma ustvarjanje etnokulturne identitete je izredno kompleksen in naporen proces. Zacot (1980) ga označuje kot praktični, vsakodnevni boj, ki poteka v odvisnosti od etničnih in sociokulturnih dejavnikov. Ti namreč določajo specifičnosti vsake etnične skupine, ki so poleg tega odvisne tudi od njene zgodovine. Zato se pri različnih etnokulturnih skupinah oblikujejo različne identitete in njihovega nastanka ni mogoče ponazoriti z globalnim, univerzalnim modelom.

Kriteriji etničnega razlikovanja, ki temeljijo na presojanju kolektivne podobnosti ali različnosti, so zelo številni in zapleteni. Zato indikatorji etnične identitete niso nekaj stalnega, ampak so vezani na določeno geografsko in sociokulturno okolje ter na okoliščine, ki se navezujejo nanj. Odvisni so torej od številnih kontekstualnih dejavnikov. Pogosto so odvisni tudi od zgodovinskega naključja, tj. od vpliva zunanjih dejavnikov, na katere etnija ne more vplivati, saj v trenutku njihovega delovanja še ni dokončno oblikovana. Najzgodnejši primer nastajanja in izginjanja etnij v odvisnosti od zunanjih dejavnikov je Balkan. Na pojavljanje in izginjanje etnij na Balkanu so vplivali splošni civilizacijski in kulturni dejavniki; jezik, religija, zgodovinski spomin ter uresničitev (ali vsaj poskusi uresničenja) državotvornih ambicij.

Tudi oživljanje in obnova zatrtih etničnih identitet poteka različno, tj. v odvisnosti od vsakokratne družbene in kulturne situacije. Zapostavljene etnije (z vsiljeno negativno identiteto) skušajo obuditi nacionalni ponos in narodno zavest na različne načine:

- z ustvarjanjem zgodovinskih mitov ali z oživljanjem mitične preteklosti,
- s krepitvijo religiozne identitete,
- z obnavljanjem kulture in literarne ustvarjalnosti v lastnem jeziku ali (če je ta jezik že izginil iz javne rabe) z ubujanjem nekdanjega (in potencialnega prihodnjega) nacionalnega jezika.

Jezik kot indikator etnične pripadnosti

Jezik ima v oblikovanju in ohranjanju etnokulturne identitete odločilno vlogo, saj omogoča njeno posredovanje oziroma komuniciranje med pripadniki iste etnokulturne skupnosti. Na njem temeljijo vse oblike kolektivne zavesti, zato ga štejejo tudi med temeljne indikatorje etničnosti.

Jezikovne meje največkrat sovpadajo z etničnimi mejami, vendar obstajajo tudi izjeme. S povečevanjem jezikovnih razlik med dvema sosednjima etnijama in njihovim zmanjševanjem med pripadniki iste etnične skupine lahko maksimalno povečamo medskupinske oziroma medetnične razlike in zmanjšamo znotrajskupinske oziroma znotrajetnične razlike. Prav nasproten učinek dosežemo z jezikovnim poenotenjem, ki pogosto sovпада z oblikovanjem nacionalnih držav. Z njim lahko namreč presežemo meje med različnimi etnijami, saj tako močno olajšamo komunikacijo med njimi. Ta lahko poteka z uradnim oziroma državnim jezikom brez večjih težav. Jezikovno poenotenje pripomore k enotnosti nove narodnopolitične tvorbe, ki vključuje različne etnije z različnim jezikovnim in kulturnim zaledjem ter različnim zgodovinskim spominom.

Jezikovno poenotenje in njegova združevalna funkcija

Jezik ima pomembno vlogo pri oblikovanju nacije iz etnije. Tisti jezik, ki ga uporablja dominantna etnija, postane namreč dominantni, tj. nacionalni jezik. Tedaj postanejo drugi etnični jeziki odveč, saj ne doprinašajo k standardizaciji nacionalnega jezika, ampak jo celo zavirajo. Tako postane jezik razen sooblikovalca in indikatorja etnične identitete še indikator družbene razplatenosti in razvojne stopnje različnih družb. Proces jezikovnega poenotenja poteka včasih kar nekoliko nasilno, tako da uporabe neuradnih jezikov v javnih prostorih ne tolerirajo več niti v privatnih pogovorih.

Večino jezikovnih prepovedi, ki so se pojavljale v času oblikovanja nacij - držav in njihove nadvlade nad podrejenimi jezikovnimi in etničnimi skupinami, lahko umestimo v dve veliki kategoriji. To sta:

- prepoved uporabe etničnega jezika, ki ni hkrati tudi državni jezik, in
- prepoved uporabe narečij, ki jih niso upoštevali pri standardizaciji nacionalnega jezika.

Zaradi nepopustljivosti pri prepovedovanju uporabe določenih jezikov in njihovega izrinjanja iz javne rabe je izginil marsikateri nedržavni etnični jezik. Ta proces še danes ni končan. Regionalni jeziki so se ohranili le še na podeželju in v drugih manj razvitih območjih. V mestih pa so se uveljavili državni jeziki - jeziki šolstva, javne uprave in "visoke" kulture (Južnič 1993).

Majhne in izolirane tradicionalne družbe, ki živijo v stabilnih razmerah, ne potrebujejo posebej razvitega in natančno izdelanega jezika, zato ga tudi ne razvijajo naprej. Njihova etnokulturna identiteta je zagotovljena, saj temelji na ponavljajočih se življenjskih ciklih, tj. na reprodukciji in ne na razvojno oziroma evolutivno usmerjeni dejavnosti. Jeziki takih družb se ne razvijajo, saj tudi tehnologija, kultura in družbena organizacija ostajajo na isti ravni. Komunikacija poteka predvsem z neverbalnimi sredstvi, tj. z izrazi obraza in s telesnimi gibi. Vse te značilnosti prispevajo k oblikovanju svojevrstne etnokulturne identitete.

ZAPOSTAVLJENA IN ZATRTE ETNIČNA IDENTITETA

Konflikti med različnimi etnokulturnimi skupinami lahko nastopijo v okviru iste države ali med sosednjimi državami. V prvem primeru je identiteta mladih držav pogosto v konfliktu z identitetami etnokulturnih skupin, ki jih vključuje, v drugem pa povzročajo konflikte meddržavne meje. Zaradi različnosti etnokulturnih identitet, se tudi postopki njihovega oživljanja oziroma produkcije pri različnih etničnih skupinah močno razlikujejo.

Zacot (1980) navaja več oblik zapostavljene, zatirane in zatrte identitete:

1. Identiteta lahko obstaja, vendar je odtujena.
2. Obstaja zunanji dvom o identiteti določene etnokulturne skupine.
3. Identiteta sicer obstaja, vendar jo nekateri zanikajo.
4. Identitete ni oziroma je izostala.
5. Pojavljajo se nove skupine, ki morajo šele oblikovati svojo identiteto.

Ad 1) V kategorijo **odtujenih identitet** spadajo različne oblike negativne in konfliktne identitete. Pogosto jih opazimo pri otrocih iz medetničnih zakonov, kjer imata starša različni etnični identiteti oziroma pripadata dvema različnima etničnima skupinama.

Ad 2) **Dvom o obstoju identitete** pri določenih etnokulturnih skupnostih pogosto

opazimo pri drugih etnijah tedaj, ko skušajo iz kakršnih koli (npr. imperialnih ipd.) razlogov zanikati njeno identiteto. Dvom o njeni pristnosti ali celo obstoju lahko širi centralna državna oblast, ki zagovarja interese vodilne, državotvorne etnije, ali pa nasprotna in sovražna skupina, ki se skuša okoristiti z ozemeljskimi, kulturnimi, ekonomskimi ali s kakšnimi drugimi kapacitetami tiste etnije, ki ji očita šibkost, neizrazitost ali celo odsotnost identitete.

Ad 3) Zanikanje obstoječe identitete je pogosto usmerjeno na religiozno identiteto tistih skupin, ki ne pripadajo dominantni religiji globalne družbe, in identiteto drugih zapostavljenih skupin (npr. spolno identiteto žensk v tradicionalnih družbah, kjer imajo moški še izrazito privilegiran položaj).

Ad 4) V primerih, ko **etnokulturna identiteta izostane** oziroma je ni, sežejo prizadete etnije v zgodovino, kjer skušajo odkriti svoj izvor in tako oživiti ali ustvariti manjkajočo identiteto. Postopek oživljanja etnokulturne identitete s pomočjo rekonstrukcije zgodovinskih dejstev ni vedno uspešen. Včasih je celo popolnoma utopičen, saj ni mogoče rekonstruirati dogodkov in dejstev, ki jih v realnosti ni bilo. Nekatere etnije iščejo nadomestilo za odsotnost zgodovinske utemeljitve svojega obstoja v izkrivljanju zgodovinskih dejstev in njihovi idealizaciji oziroma v ustvarjanju zgodovinskih mitov, ki naj bi utemljili njihovo eksistenco in utrdili njihovo identiteto.

Ad 5) Tudi **nove skupine, ki morajo oblikovati svojo identiteto**, se pogosto vračajo v zgodovino in ustvarjajo ali obnavljajo zgodovinske mite, ki naj bi upravičili njihov obstoj. Toda ti so pogosto le projekcija obstoječega stanja v preteklost. Termin identiteta deluje pri tem kot sprožilni mehanizem, ki sproži pri skupinah interes za raziskovanje lastne zgodovine in kulture.

Zacot poudarja, da se etnokulturne skupine z nepopolno in nezadostno identiteto pogosto zatekajo k njenemu iskanju v preteklosti. Zato prirejajo zgodovinsko realnost lastnim željam. Najpogosteje opazimo ta pojav pri skupinah, ki se čutijo zapostavljene in bi se radi tega občutka znebile s poudarjanjem svoje slavne in pomembne pretekosti. Pogost je tudi pri skupinah, ki si želijo pridobiti ali ohraniti osrednjo pozicijo v večetnični skupnosti, ki je največkrat organizirana v državo.

Termin identiteta je postal v današnjem času izredno popularen. Opazimo ga celo v kontekstih, ki s fenomenom identitete nimajo nič skupnega. Njegova prepogosta uporaba pa je pripeljala do njegovega razvrednotenja oziroma do izkrivitve njegovega prvotnega pomena. Med realnostjo in konceptom identitete ni več nobenega pomenškega odnosa, zato si njegovi uporabniki prizadevajo za njegovo ponovno osmislitev.

Težave pri oblikovanju, ohranjanju in obnavljanju identitete

Obstajajo tri ravni oblikovanja in manifestacije identitete:

1. raven realnosti,
2. idejno-konceptualna raven in
3. raven odnosa med konceptom in realnostjo.

Na vseh treh ravneh lahko nastopijo določene težave.

1. Težave na ravni realnosti

Na nivoju realnosti se etnične skupine pogosto odvrčajo od sodobnosti. Zavračajo jo in se zatekajo v preteklost, vendar le tedaj, ko jo poznajo. V primerih, ko ni nobenih zanesljivih in oprijemljivih podatkov o njihovem nastanku in oblikovanju njihovih kulturnih specifičnosti, morajo odsotnost tovrstnih podatkov nadomestiti, kar

največkrat dosežejo s konstruiranjem zgodovinskih mitov.

Skoraj vsaka etnična skupina skuša najti v svoji preteklosti referenčno točko in izhodišče za ustvarjanje lastne identitete. Z usmerjanjem pozornosti v preteklost skuša vzpostaviti zvezo z lastno kulturno dediščino, ki mora biti utrjena v njenem kolektivnem spominu. Mitizacija lastne preteklosti deluje na etnokulturne skupine zelo povezovalno in pripomore k oblikovanju integracijsko in mobilizacijsko zelo učinkovitih predstav. Pogosto povzroči v njihovi kolektivni zavesti tudi prepričanje o lastni kontinuiteti in trajanju, kar naj bi zagotovilo trdnost njihove identitete. Slednjo omogoča tudi povečevanje lastne preteklosti, ki doprinaša k njihovemu občutku večvrednosti, saj drugim etnijam navadno ne pripisujejo tolikšne zgodovinske utemeljenosti in jim ne dodajajo pozitivnega vrednostnega predznaka.

V kolektivnem spominu pripadnikov določene etnije obstaja včasih precej nesoglasij, ki se nanašajo na lastno etnokulturno zgodovino in identiteto. Pogoste so namreč nasprotni reakcije, ki opozarjajo na vprašljivost zgodovinskih konstrukcij. Največkrat se pojavijo pri ljudeh, ki jim mitična realnost ne zadošča za oblikovanje trdne identitete, ampak želijo najti realno podlago zanjo v sodobni objektivni stvarnosti. V drugo skupino umeščamo tiste, ki imajo do tradicionalnih konceptov etnične preteklosti negativen odnos. V njej namreč ne morejo najti dovolj pozitivnih dejstev za oblikovanje lastne (pozitivne) identitete. Sem spadajo predvsem etnične manjšine, ženske in druge deprivilegirane skupine, ki so bile v preteklosti še bolj zapostavljene, kot so sedaj. Njihov odpor do kreacije zgodovinskih mitov lahko odločilno vpliva na različna prizadevanja za oživitev nekdanje identitete, saj jo skušajo izničiti.

2. Težave na idejno-konceptualni ravni

Tudi na idejno-konceptualni ravni se pri poskusih obnavljanja, proučevanja in ohranjanja etnokulturne identitete srečujemo z vrsto težav. Problematičen je namreč že sam pojem identitete, saj so zanj značilne:

- nejasnost,
- ohlapnost in
- nedoločenost.

Zato ga je sila težko operacionalizirati in uvesti v družbene znanosti kot strokovni termin (Frey in Hausser, 1987).

Larousse opredeljuje identiteto kot okoliščine, zaradi katerih je določena oseba prav ta oseba. Če posplošimo to definicijo na skupino, lahko rečemo, da tvorijo skupinsko ali etnokulturno identiteto vse tiste okoliščine, zaradi katerih je določena skupina to, kar je, in to tudi ostaja. Pri tem prav gotovo ne moremo mimo njene zgodovine in kulture. Identiteta je tudi možnost poimenovanja oziroma identificiranja. Moč identitete določene skupine zato narašča sorazmerno z naraščanjem možnosti za njeno identifikacijo, pri čemer imata izredno pomembno vlogo tudi jezik in religija.

Težave nastopijo takoj, ko pride pojem identitete v javno rabo, saj je zaradi svoje neopredeljivosti in mikavnega zvena sila razširjen. Pogosto ga uporabljajo predvsem intelektualci, politiki, masovni mediji in številni drugi, vendar ne posvečajo posebne pozornosti ustreznosti njegove uporabe. Oživljanje identitete etnokulturnih skupin skušajo doseči predvsem z idealizacijo njihove zgodovine in kulture, ki pa je močno oddaljena od realnosti. Zato se pri produkciji identitete in njenem znanstvenem proučevanju pogosto pojavlja vprašanje o njeni spoznavni dosegljivosti. To vključuje tudi vprašanja o dometu zgodovine in o mejah kulture. Koncept identitete je namreč obremenjen s številnimi dodatnimi atributi, ki ne pripadajo samemu fenomenu.

3. Težave na ravni odnosa med konceptom in realnostjo

Zaradi nejasnosti koncepta identitete in številnih težav, ki nastopijo pri poskusu njegove opredelitve, meni Zacot (1980), da med konceptom in realnostjo ni povezave. Pravo identiteto etnokulturnih skupin namreč prikrivajo miti, zato je skoraj nemogoče ugotoviti, kje se začne in kje konča. Kot najzanesljivejši indikator njenega konca navaja Zacot (1980) fizično oziroma materialno izginotje določene etnije, ki ga je mogoče izvesti z "etničnim čiščenjem" ali genocidom.

"Etnično čiščenje" se je v zgodovini različnih etnij in nacij pojavljalo relativno pogosto. Označujemo ga kot skrajni pol razvoja etničnosti, ki je nasproten izenačevanju medetničnih razlik pri nedokončnih in nesklenjenih etničnosti.

Zacotova interpretacija nastanka in izginotja etnične identitete je nekoliko preveč preprosta in ne zadošča za razumevanje obeh fenomenov. Zanimarja namreč druge, manj radikalne in precej subtilnejše načine njenega spreminjanja in izginjanja. Spremembe etnične identitete so včasih prostovoljne, včasih nezavedne, včasih pa so rezultat delovanja različnih zunanjih, načrtovanih ali nenačrtovanih dejavnikov.

KONFLIKTNE ETNIČNE IN KULTURNE IDENTITETE

Irealnost dvojne etnične identitete

Skoraj nemogoče je, da bi se pri posamezniku uveljavila dvojna etnična identiteta oziroma da bi bil etnično razdeljen na dve etniji. Takšen primer je mogoč le pri državljanstvu, medtem ko pri etnični pripadnosti ena od obeh identitet vedno prevlada nad drugo. Subjekt navadno ohrani svojo prvotno etnično identiteto in jo včasih (npr. s spremembo državljanstva ali/in s spremembo fizičnega in sociokulturnega okolja) le nekoliko modificira in prilagodi novim okoliščinam. Toda na latentni ravni jo pogosto ohrani. Sprememba etničnosti je lahko posledica religioznega, jezikovnega ali pravnega preobrata. Ta je največkrat rezultat osebne odločitve posameznika ali pa spreminjanja političnih ali državnih meja. Tedaj namreč **večinska etnija** močno vpliva na modifikacijo nekaterih temeljnih značilnosti **manjšinske etnije** ali jo celo asimilira.

Soočenje različnih kultur in akulturacija imigrantov

Precej izrazitih identitetnih sprememb na individualni in na kolektivni ravni povzročajo migracije, ki so v sodobnih postindustrijskih in postkolonialnih družbah relativno pogoste. Soočenje različnih perspektiv, ki jih pogojuje različno kulturno zaledje, se je izkazalo kot problematično že v času kolonializma. Tedaj je bilo srečanje zahodne civilizacije in tradicionalnih kultur morda še nekoliko usodnejše, kot je lahko danes, saj je kolonizacija tradicionalnih družb povzročila razgraditev njihove kulturne identitete oziroma njihov etnocid. Etnične identitete v plurietničnih kontekstih (npr. v afriških in latinskoameriških družbah) pojmujejo še danes kot svojevrsten in specifičen problem.

Migracija pomeni prelom z lastnimi kulturnimi koreninami. Fizična izločitev iz prvotnega kulturnega okolja izzove namreč tekmovalne interference med dvema sociokulturnima sistemoma z bolj ali manj nasprotnimi normami, vrednotami, predstavami in verovanji. Posameznikova prekinitve socialnih vezi z njegovim prejšnjim kulturnim zaledjem vpliva na njegovo psihosocialno identiteto in izzove v njem številne spremembe. Mednje uvrščamo predvsem:

- spreminjanje preteklih vedenjskih navad,
- vsrkavanje elementov tuje kulture,
- modifikacijo medosebnih odnosov zaradi usvojitve zavesti o relativnosti kulturno utrjenih vrednot,
- povečano tolerantnost do drugačnosti,
- skepticizem,
- upadanje moči kolektivnih idealov ter
- integracijo novih vrednot.

Pogosto je mogoče opaziti celo določene spremembe v osebnostni strukturi posameznika, ki se mora vsaj delno prilagoditi novemu sociokulturnemu okolju. Obstaja namreč minimalna stopnja adaptacije, ki je nujno potrebna za ohranitev lastne eksistence.

Akulturacija pomeni reorganizacijo strukture jaz-svet in pogosto implicira posameznikov prelom s tradicijo, njegovo odpiranje, vedoželjnost in sprejemanje. Sovpada s kritično revizijo preteklega in sedanjega kulturnega zaledja in ustvarja idealne pogoje za preoblikovanje lastne osebnosti. Omogoča jo prepoznavanje raznolikosti, ki soobstajajo v njem in izven njega, ter bolj ali manj učinkovito reševanje latentnih konfliktov. V najugodnejših primerih se akulturacija konča kot posameznikova integrirana preobrazba. Ta proces namreč temelji na prelomu, ki zmanjša ali celo izniči konformnost individualnega sistema oziroma subjekta izvorni družbi.

Z zmedo, ki jo vnese v strukturo Jaz-Svet, postavi migracija pod vprašaj predvsem subjektovo "persono", tj. njegovo "masko" in socialni jaz. V določenih primerih deluje migracija na posameznika kot nekakšna "pedagogika nekonformizma in pluralizma" (Clapier-Valladon, 1979), ki lahko včasih povzroči celo temeljit pretres njegovih temeljnih sebstvenih substanc. Prelom s prvotno kulturo največkrat sicer ni tako radikalen, vendar migracije vedno vključujejo prepoznavanje drugačnosti in preoblikovanje določenih osebnostnih potez.

Konfrontacija dveh etnokulturnih identitet izkrivlja strukturno sorodnost med družbeno strukturo in individualnimi izkušnjami, kar pogosto vodi v identitetno krizo in oblikovanje nove identitete. Preoblikuje namreč predvsem družbeni značaj posameznika, ki išče novo psihosocialno identiteto v novem družbenem okolju. Ta proces se lahko konča kot subjektovo dramatično razvrednotenje in odrinjenost na rob družbenega življenja (kar je značilno predvsem za številne ekonomske in politične imigrante) ali kot njegova obogatitev in odpiranje v svet (kar se pojavlja predvsem pri pripadnikih nekdanjih kolonialističnih narodov).

Ekonomske migracije in njihovi učinki v zahodni Evropi

Imigranti v razvitih zahodnoevropskih družbah si navadno prizadevajo "preseči" svojo prvotno, tradicionalno kulturo in doseči asimilacijo v novo kulturo dominantne družbe. Toda v teh prizadevanjih niso vsi enako uspešni, zato se pojavljajo pri njih različne oblike in stopnje adaptacije. M. Cohen-Emerique (1974) je na podlagi aplikacije testa "Kdo sem?" (Who am I? W.A.I.), ki vključuje dolg, poldirektivni vprašalnik, določila pet ravni akulturacije, ki jih razvijejo imigranti. Slednje je mogoče na podlagi stopnje njihove akulturiranosti umestiti v pet skupin:

1. neakulturirani imigranti,
2. imigranti, ki manifestirajo prve znake akulturacije,
3. imigranti, ki jih umeščamo na sredo dimenzije akulturacije,
4. imigranti, ki težijo k akulturaciji, in

5. zelo akulturirani imigranti.

Najteže je opredeliti tretjo (nevtralno) skupino, vendar je tudi sicer diferenciacija fenomena akulturacije imigrantov v pet kategorij morda nekoliko pretirana, saj jih v realnosti največkrat delimo na dobro prilagojene, neprilagojene in tiste, ki jih je težko umestiti v katero koli od obeh ekstremnih skupin. Zato navadno vztrajamo pri medsebojnem razlikovanju treh stopenj identifikacije z novo kulturo dominantne družbe.

V prvo skupino spadajo imigranti, ki ne vidijo nobenega razloga za identifikacijo z novo kulturo in ohranjajo tradicionalni referenčni kod. Njihove reakcije na t. i. bikulturnost lahko pojmujeemo kot izraz okrepljene zvestobe normam in vrednotam prvotne skupine. M. Cohen-Emerique (1974) je opazila izrazito ohranjanje identifikacije s tradicionalno družbo predvsem pri židih, ki so se preselili v Francijo iz Maroka.

Za drugo vmesno skupino, kamor navadno umeščamo ljudi v prehodni identifikacijski fazi, je značilna "operacionalna" akulturacija, ki implicira njihovo površinsko prilagoditev iz pragmatičnih razlogov. Vendar ne vključuje njihove identifikacije z novo kulturo. Kljub temu, da ima identifikacija tu le instrumentalno vrednost in temelji na kompromisu med tradicionalno naravnostjo in orientacijo v prihodnost, se druga skupina že približuje tretji skupini. Vanjo namreč pogosto uvrščamo tuje študente, ki so dosegli dovolj visoko stopnjo spoznavne diferenciacije, da so sposobni integrirati vrednote in norme tuje kulture. Zanje je značilno remodeliranje družinskih predstav. Toda njihova izhodiščna naravnost ostaja pretežno egocentrična. Pod krinko konformizma modernemu modelu ohranjajo privilegije, ki jim jih predpisuje tradicionalni model (Vinsonneau, 1979). Takšno obliko akulturacije lahko opazimo npr. pri afriških črnih študentih v francoskem univerzitetnem okolju nekdanjih francoskih kolonij.

V tretjo skupino umeščamo tiste imigrante, ki so se že identificirali z novo kulturo in to tudi odkrito izražajo, vendar se kljub temu ne predstavljajo kot pripadniki dominantne nacije. Njihova zveza z dominantnim narodom je namreč kljub njihovi očitni naklonjenosti njegovi kulturi še vedno zelo šibka. Pomembno vlogo v vrednostnem sistemu akulturiranih imigrantov igra predstava o sebi ter o možnostih za samo-realizacijo, razširitev lastnih kapacitet, napredek, uspeh in uresničevanje lastnih ciljev v družbi, kamor so se uspeli integrirati. Ta se navezuje na njihovo željo po lastni socialni promociji, tako da lahko imenujemo tovrstno obliko akulturacije kar "socializacija zaradi uspeha".

Negativni vidiki akulturacije in identitetna kriza

V skupino akulturiranih imigrantov umeščamo tiste imigrante, ki so prevzeli kulturne vrednote dominantne kulture in zavrgli tradicionalne vrednote svoje prvotne domovine. Take reakcije opazimo največkrat pri otrocih imigrantov, ki še niso oblikovali dokončnega vrednostnega sistema. Zato se soočajo z dvema soobstoječima sistemoma vrednot, ki se med seboj križata in si pogosto tudi zelo nasprotujeta. Tedaj se poleg dilem, ki jih doživljajo otroci pri lastnem, subjektivnem vrednotenju obeh vrednostnih sistemov, pojavlja še problem generacijskega prepada. Ta sili otroke in mladostnike k večji naklonjenosti vrednostnemu sistemu dominantne kulture, kar nima vedno izključno pozitivnih posledic.

Kljub očitni instrumentalni vrednosti akulturacije in integracije v dominantno kulturo, ki omogoča uveljavitev akulturiranih subjektov, je treba proučevati problem identifikacije z dominantno etnično skupino dvostransko. Subjektova akulturacija oziroma njegova usvojitev njenih vrednot še ne implicira njegove sprejetosti in možnosti za asimilacijo v obstoječi družbeni sistem. Med stopnjo subjektovega sprejemanja vrednostnega sistema dominantne kulture in pozitivnim odnosom njenih pripadnikov do

imigranta namreč pogosto ne obstaja posebno visoka pozitivna korelacija. Zato imigrantom kljub uspešni akulturaciji navadno ne uspe celovita socialna integracija. Pri tem postaja vse aktualnejši tudi problem imigrantskih subkultur, saj je za njihove člane pogosto značilna izguba identitete, ki jo pogojuje njihova nezmožnost za integracijo v katero koli od obstoječih kultur. Zaradi zavrnitve tradicionalnih kulturnih obrazcev in neuspešnosti pri poskusu enakopravne vključitve v dominantno kulturo ostajajo pripadniki subkultur brez prave referenčne skupine in so prisiljeni oblikovati lasten normativni in vrednostni sistem, ki uravnava njihovo delovanje.

LITERATURA

- Barth, F. (1969). *Ethnic Groups and Boundaries*. Boston: Little Brown.
- Bell, D. (1975). *Ethnicity and social change*. V: D. P. Moynihan, N. Glazer (Izd.). *Ethnicity: Theory and experience*. Cambridge: Massachusetts, Harvard: University Press.
- Clapier-Valladon, S. (1980). *Le retour des migrants. Problemes d'identité. Identités collectives et changements sociaux*. Colloque International. Toulouse: Privat.
- Cohen, M. (1974). *Aspects psychologiques de l'acculturation des Juifs Marocains, étude d'un groupe de migrants en France*. These de doctorat de 3e cycle, sous la direction du Pr. R. Bastide, Academie de Paris, Université René Descartes. Sciences Humaines. Sorbonne.
- Cohen-Emerique, M. (1980). *Migration, acculturation et identité. La perception de l'identité chez un groupe de juifs marocains installés en France. Identités collectives et changements sociaux*. Colloque international, Toulouse: Privat.
- De Vos, G. A. (1972). *Social stratification and ethnic pluralism*. *Race*, 14 (4), 435-460.
- De Vos, G. A. (1975). *Ethnic Identity, cultural continuities and change*. Palo Alto, Mayfield publishing co.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton.
- Erkson, E. (1968). *Psychosocial Identity*. In Sills, D. L. (Izd.). *International Encyclopedia of social sciences*. New York: Mac Millan and the Free Press.
- Francis, E.-K. (1976). *Interethnic Relations. An Essay in Sociological Theory*. New York: Elsevier.
- Frey, H.-P., Hausser, K. (1987). *Entwicklungslinien sozialwissenschaftlicher Identitätsforschung*. V: H.-P. Frey, K. Hausser (Izd.). *Identität*. Stuttgart: Ferdinand Enke Verlag.
- Jodelet, D. (1989). *Représentations sociales: un domaine en expansion*. In: D. Jodelet (Ed.), *Les représentations sociales*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Južnič, S. (1993). *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kovačev, A. N. (1992). *Eksistenčne dimenzije človeka - njihova transformacija in interpretacija*. *Psihološka obzorja*, 1 (1), 81-84.
- Kovačev, A. N. (1993a). *Spoznavna artikulacija psihičnih vsebin in njihova grafična simbolizacija*. *Psihološka obzorja*, 2 (2), 67-75.
- Kovačev, A. N. (1993b). *Akulturacija imigrantov v zahodnih družbah*. *Teorija in praksa*, 30 (7-8), 699-705.
- Kovačev, A. N. (1993c). *Kretnja kot komunikacijski dej in kot sredstvo samoizražanja*. *Doktorska disertacija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Kovačev, A. N. (1993d). *Le symbolisme du centre et son demystification*. 4eme congrès ARIC/IACCP. Liege, Belgium.
- Kovačev, A. N. (1993e). *Le spectacle de la vie*. 4eme congrès ARIC/IACCP. Liege, Belgium.
- Kovačev, A. N. (1993f). *Prostorske reprezentacije - nov teoretični pristop k človeku, kulturi in družbi*. *Anthroos* 25 (1-2), 139-144.
- Kovačev, A. N. (1994c). *Družbene in kulturne determinante telesnih gibov*. *Psihološka obzorja*, 3 (2), 73-85.
- Kovačev, A. N. (1994d). *Social representation of the Slovene personality and its relation to the reality*. (neobjavljeno)
- Kovačev, A. N. (1994). *Prisilno spreminjanje psihičnih vsebin*. *Teorija in praksa*, 31 (1-2), 158-165.
- Kovačev, A. N. (1994k). *Neverbalno vedenje v socialni interakciji*. *Psihološka obzorja*, 3 (3-4), (v tisku).
- Kovačev, A. N., Horvat, L. (1994). *Spoznavne implikacije telesnih gibov in njihovo upoštevanje v vzgojno-izobraževalnem procesu*. *Educa*, 4 (1-2), 29-35. (Skupaj z L. Horvat).
- Krewer, B., Eckensberger, L. H. (1991). *Selbstentwicklung und kulturelle Identität*. Nr. 147. *Arbeiten der Fachrichtung Psychologie*. Universität des Saarlandes.
- Lipiansky, E. M. (1980). *L'identité nationale comme représentation*. V: *Identités collectives et changements sociaux*. Colloque international, Toulouse: Privat.

- Malewska-Peyre, A., Zaleska, M. (1979). Problemes d'identite, conflits de valeurs et deviance chez les enfants de travailleurs inunigres maghrebins et portugais. Identites collectives et changements sociaux. Colloque International. Toulouse: Privat.
- Malrieu, P. (1980). Genese des conduites d'identite. V: Identite individuelle et personnalisation. Colloque international, Toulouse: Privat.
- Morin, F. (1980). Retour aux sources et revendications d'identite ethnique, caracteristiques de la fin du XXe siecle. Synthese. V: Identites collectives et changements sociaux. Colloque international, Toulouse: Privat, 141-145.
- Morin, F. (1979). Pour une anthropologie de la difference. Societes, posebna št. (XV). Universite Toulouse le Mirail.
- Morokvasić, M. (1971). Les Yougoslaves en France: recherche des liens entre l'identite nationale et l'acculturation. These du 3e cycle. Paris: Sorbonne.
- Morokvasić, M. (1979). Qui sont-elles? La perception des femmes yougoslaves. Identites collectives et changements sociaux. Colloque International. Toulouse: Privat.
- Mussen, P. (1980). La formation de l'identite. Decouvertes psychologiques et problemes de recherche. V: Identite individuelle et personnalisation. Colloque international, Toulouse: Privat.
- Neisser, U. (1988). Five kinds of self-knowledge. *Philosophical Psychology*, 1, 35-59.
- Peterson, G. W. (1987). Role transitions and role identities during adolescence: A symbolic interactionist view. *Journal of Adolescent Research*, 2, 237-254.
- Reck, S. (1981). Identitaet, Rationalitaet und Verantwortung. Frankfurt.
- Rijsman, J. (1983). The dynamics of social comparison in personal and categorical comparison situations. V: W. Doise, S. Moscovici (Izd.). *Current Issues in European Social Psychology*, Vol. 1. Cambridge/Paris: Cambridge University Press/Maison des Sciences de l'Homme.
- Rupp, P. (1980/79). Anthropologie et histoire de l'"identite nationale". Synchronie des conflits, diachronie des solidarites. V: Identites collectives et changements sociaux. Colloque international, Toulouse: Privat, 61-63.
- Touraine, A. (1974). Pour la Sociologie. Paris: Le Seuil.
- Visonneau, G. (1979). Les representations familiales du noir africain sejournant en milieu intellectuel francais. Identites collectives et changements sociaux. Colloque International. Toulouse: Privat.
- Wagner, U., Lampen, L., Syllwasschy, J. (1986). In-group inferiority, social identity and out-group devaluation in a modified minimal group study. *British Journal of Social Psychology*, 25 (1), 15-23.
- Wagner, W. (1993). Can representation explain social behaviour? A discussion of Social representations as rational systems. *Papers on Social Representations*, 2 (3), 236-249.
- Zacot, F. (1980/79). Identite: trois pour le prix de deux. V: Identites collectives et changements sociaux. Colloque international, Toulouse: Privat.